

Právo nebyť stíhaný a (ne)existencia opravného prostriedku

Noé, G.*

NOÉ, G.: Právo nebyť stíhaný a (ne)existencia opravného prostriedku. *Právny obzor*, 106, 2022, č. 1, s. 33 – 50. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.1.03>

The right not to be prosecuted and the (non)existence of a remedy. The aim of the contribution is to point out the relevance of the constitutional right not to be prosecuted without the existence of a legal reason, from which the principle of criminal prosecution for legal reasons (and in a legal manner) derives, and which also deserves preference over other principles of criminal procedure. The principle in question contains the redundant term “accused” for decades, until the Czech legislator removed this term from the principle in the past, thereby achieving compliance with the Charter of Fundamental Rights of the Czech Republic. In addition to the fact that the contested term is misleading with reference to the doctrine of positive state obligation arising implicitly from the Constitution of the Slovak Republic and international treaties to which the Slovak Republic is bound. At the same time, the legislator overlooks the normative meaning (*de lege ferenda*) of the basic principle of criminal procedure. It follows from the decision-making activity of the ECHR that it chose the material concept of the term “accusation”, since its applicability is connected with the moment of official notification to a specific person that he is suspected of a crime. A legal definition of this time-nonexistent term “suspect” in the criminal code would contribute, among other things, to legal certainty. A fortiori is the significant fact that the Slovak legislator refused the possibility of filing an appeal against the resolution to initiate criminal prosecution, which undoubtedly represents a serious interference with basic human rights.

Key words: *suspect, accused, prosecute, remedy, positive commitment*

Úvod

Nespochybniteľným ústavným právom každého je právo nebyť stíhaný bez zákonného dôvodu. Základnou zásadou trestného konania, ktorá je odvodená z článku 17 ods. 2 prvej vety Ústavy SR, je zásada stíhania zo zákonných dôvodov (a zákonným spôsobom), a táto zásada si zaslúži prioritizovanie pred ostatnými zásadami trestného konania. V predmetnej zásade je inkorporovaný pojem „obvinený“, ktorý je nadbytočný, zavádzajúci s poukazom na doktrínu pozitívneho záväzku štátu vyplývajúcu nielen z Ústavy SR, ale aj únievého a medzinárodného práva. Nesporný význam predmetnej zásady vyžaduje jej súlad s ústavou normou, ktorá priznáva právo nebyť stíhaný bez zákonného dôvodu každému, teda aj tohto času v právnom poriadku Slovenskej republiky nedefinovanému procesnému postaveniu podozrivého, ak je orgánom činným v trestnom konaní pred vznesením obvinenia táto osoba známa. Bez existencie dôvodu na trestné stíhanie neprichádza do úvahy aplikácia Trestného poriadku. Inými slovami, každý nadobudol ústavné právo nebyť (trestne) stíhaný bez existencie zákonného dôvodu – podozrenia zo spáchania skutku kvalifikovaného ako trestný čin v osobitnej časti Trestného zákona, *hoc est* toto právo patrí aj osobe podozrivej zo spáchania trestného činu. Európsky súd

* JUDr. Ing. Gréta Noé, LL.M., interná doktorandka. Ústav verejného práva, Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola.

pre ľudské práva zvolil materiálnu koncepciu pojmu „obvinenie“, *hoc est* jej aplikabilita sa spája s momentom oznámenia konkrétnej osobe, že je podozrivá zo spáchania trestného činu. Zavedenie legálnej definície pojmu „podozrivý“ by prispelo aj k upevneniu princípu materiálneho právneho štátu – právnej istote.

Napokon, absencia opravného prostriedku proti uzneseniu o začatí trestného stíhania v Trestnom poriadku, ktorým rozhodnutím nesporne dochádza k závažnému zásahu do základného ľudského práva, vyvoláva pochybnosti o konformite aktuálnej zákonnej úpravy (nielen) s Ústavou SR.

Príspevok v dvoch kapitolách poukazuje na zdanlivú irelevantnosť ústavného práva nebyť stíhaný, ako aj na potenciálne dôsledky nepriznania zákonného práva domáhať sa ochrany pred začatím nedôvodného trestného stíhania.

1. (I)relevantnosť práva nebyť stíhaný

Trestné konanie a postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov predstavujú najzávažnejší zásah do práv a slobôd subjektov, ktoré sa trestného konania zúčastňujú. S trestným stíhaním, ktoré je úsekom trestného konania, je spojený celý rad závažných zásahov do základných práv a slobôd, ktorým sa musí podriadiť nielen obvinený, ale aj osoba podozrivá zo spáchania trestného činu, pokiaľ je orgánom činným v trestnom konaní známa pred vznesením obvinenia. Rímskoprávna zásada – v pochybnostiach treba rozhodnúť v prospech páchatel'a – sa nemá uplatňovať *post factum*, *hoc est* v momente rozhodovania o vine a treste, ale aj pri rozhodovaní o tom, či bude alebo nebude začaté trestné stíhanie. Túto skutočnosť akcentoval aj Ústavný súd SR, cit. „Uplatnenie pravidla *in dubio pro reo* treba klásť i mimo hranice konania, kde sa rozhoduje o vine.“¹

Záujem na zistení skutkového stavu veci, *hoc est* objasnení trestného činu a jeho páchatel'a, nesmie byť nadradený zásade zákonnosti, tobôž nesmie byť nadradený ústavnosti a záväzkom vyplývajúcim z medzinárodných zmlúv (dohovorov), ktorými je Slovenská republika viazaná. Snaha zistiť pravdu za každú cenu by mohla viesť k arbitrárnosti. Z uvedeného rezultuje záver, že zistenie skutkového stavu, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, nemôže byť nadradené princípu zákonného procesu².

Priznané práva, predovšetkým zákonom č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov (ďalej aj „Ústava SR“) a medzinárodnými zmluvami, patria aj tým, proti ktorým je vedené trestné stíhanie (vrátane podozrivého), ako aj ďalším subjektom, ktoré sa zúčastňujú na trestnom konaní. Uvedené implicitne deklaruje aj Ústavný súd SR vo svojej rozhodovacej praxi, cit. „*Nadobudnuté právo v oblasti trestného zákonodarstva má viac podôb. Okrem práv poškodených a iných osôb zúčastnených na trestnom konaní sú to najmä práva osôb, ktoré sú podľa Trestného zákona a Trestného poriadku stíhané. Problematika ochrany nadobudnutých práv má v trestnoprávnej oblasti osobitný charakter a povahu.*“³

¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/1999 z 20. decembra 1999.

² IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. 2. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2021, s. 55.

³ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 30/1999 z 28. júna 1999.

Pri napĺňaní cieľov trestného konania – **náležite zistiť trestný čin a spravodlivo potrestat páchatel'a trestného činu** - musia aj slovenské orgány činné v trestnom konaní a súdy zohľadniť a rešpektovať pri svojej činnosti úctu k základným právam a slobodám (ľudským právam a základným slobodám) jednotlivcov. Slovenská republika deklaruje, že uznáva a rešpektuje demokratické zásady trestného konania obsiahnuté v medzinárodných zmluvách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom. Na vnútroštátnej úrovni priznáva jednotlivcom základné práva a slobody Ústava SR, ústavný zákon č. 23/1991 Zb. ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd (ďalej aj „Listina základných práv SR“), a medzinárodné zmluvy (dohovory) garantujúce ľudské práva základné slobody, predovšetkým Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej laj „Dohovor“) vrátane jeho protokolov⁴. Zároveň ochranu práv a slobôd (aj) v trestnom konaní zabezpečujú právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie (článok 7 ods. 2 Ústavy SR), ktoré majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky, napríklad ide o Chartu základných práv Európskej únie (ďalej aj „Charta“), ktorá má od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy v roku 2009 právnu silu zakladajúcich zmlúv⁵. Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách majú prednosť pred zákonom (článok 7 ods. 5 Ústavy SR), eventuálne prednosť pred zákonom je im priznaná v prípade, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd (článok 154c ods. 1 Ústavy SR) a ak boli tieto medzinárodné zmluvy ratifikované pred nadobudnutím účinnosti ústavného zákona dňa 1. júla 2001. Medzinárodnoprávne záväzky Slovenskej republiky a záväzky vyplývajúce z úniového práva však nemajú prednosť pred Ústavou SR, ako sa mnohí domnievajú.

V kontexte príspevku je potrebné poukázať na vybrané pojmy z oblasti trestného práva obsiahnuté v ústavných normách, eventuálne ústavných princípoch Ústavy SR. Pojem „*stíhať*“ inkorporovaný v článku 17 ods. 2 prvej vete, článku 78 ods. 1, článku 107 a článku 148 ods. 4 Ústavy SR, ktorý podľa právneho názoru emeritného sudcu Ústavného súdu SR doc. JUDr. Jána Drgonca, DrSc. (2019) subsumuje trestné stíhanie, disciplinárne stíhanie *etc.*⁶, *hoc est* netýka sa výlučne trestného stíhania. V ďalšom je to pojem „*trestné stíhanie*“ v článku 47 ods. 1, článku 50 ods. 5 prvej vete, článku 78 ods. 2 prvej vete a článku 136 ods. 1 Ústavy SR; pojem „*trestné konanie*“ v článku 21 ods. 2 prvej vete, 50 ods. 2 a článku 102 ods. 1 písm. j) Ústavy SR. Relatívne novým pojmom je „*začatie trestného stíhania*“, ktorý bol zavedený do článku 148 ods. 5 Ústavy SR s účinnosťou od 1. septembra 2014 zákonom č. 161/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

Z hľadiska ústavnoprávnych limitov zásahov do základných práv upravených v ústavnej norme článku 17 ods. 2 prvej vete Ústavy SR je možné anatomizovať s poukazom na autonómnosť inkorporovaných ústavných práv. Po prvé, „*Nikoho nemožno*

⁴ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. s. 51 – 52.

⁵ IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina : Eurokódex, 2013, s. 125.

⁶ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Veľké komentáre. Teória a prax*. 2. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 1365.

stíhať inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“, ktorá normuje podmienky zákonnosti dôvodu a spôsobu dovoleného (aj trestného) stíhania, t. j. **právo „nebyť stíhaný“** bez splnenia zákonného dôvodu. Po druhé, *„Nikoho nemožno pozbať slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.*“, ktorá normuje podmienky zákonnosti dôvodu a spôsobu pozbavenia osobnej slobody, t. j. **právo „nebyť pozbavený slobody“**. K článku 17 ods. 2 Ústavy SR sa vyjadril Ústavný súd SR *inter alia takto*, cit.: *„Povinným subjektom z tohto článku je štát, jeho orgány. K porušeniu tohto práva teda (a nie iba v tomto prípade) dochádza porušením povinnosti štátneho orgánu. Všeobecný ústavný rámec pre konanie štátnych orgánov je daný čl. 2 ods. 2 ústavy. (...) Nesporným zámerom ústavodarcu bolo zabezpečiť týmto ustanovením ochranu občanov pred každým konaním štátneho orgánu, ktoré z tohto ústavného rámca vybočuje.“*⁷

Ústavné právo nebyť stíhaný bez zákonného dôvodu sa netýka výlučne obvinených osôb, avšak môže ísť aj o osobu podozrivú zo spáchania trestného činu. Na tomto fakte nič nemení ani skutočnosť spočívajúca *lex lata* v absencii legálnej definície osoby podozrivej zo spáchania trestného činu. Pokiaľ by ústavodarca zamýšľal predmetné ústavné právo priznať len obvinenému, explicitne by túto skutočnosť v článku 17 ods. 2 prvej vete Ústavy SR normoval tak, ako v minulosti. Konštatovanie v predchádzajúcej vete je možné podporiť poukazom na zákon č. 100/1960 Zb. Ústavu Československej socialistickej republiky v znení neskorších ústavných zákonov, ktorý s účinnosťou od 11. júla 1960 v článku 30 ods. 1 druhej vete ustanovoval, cit.: *„Nikoho nemožno stíhať ako obvineného inak než z zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje zákon.“* Komparatívne je možné poukázať *de constitutione lata* na článok 17 ods. 4 a ods. 7 Ústavy SR, ako aj na článok 50 ods. 3 a 4 Ústavy SR, v ktorých ústavných normách je *expressis verbis* obsiahnutý pojem „obvinený“.

Článok 17 ods. 2 Ústavy SR je doplnený ústavným princípom⁸ upraveným v článku 49 Ústavy SR, cit.: *„Len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.“*, ktorý upravuje zásadu zákonnosti dôvodu trestného stíhania. Ústavodarca upravil v článku 49 Ústavy SR dve podmienky, formálnu a materiálnu, ktoré musia byť splnené kumulatívne. Formálnou podmienkou je určenie sily právnej úpravy, ktorou môže byť výlučne zákonná úprava prijatá zákonodarným orgánom. Materiálnou podmienkou na účely trestného konania je skutok, ktorý je v osobitnej časti Trestného zákona označený ako trestný čin a má znaky skutkovej podstaty príslušného trestného činu.

Bez existencie dôvodného podozrenia zo spáchania trestného činu nie je možné začať zákonné trestné stíhanie spôsobom predpokladaným zákonom č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj „Trestný poriadok“). K uvedenému sa vyjadril aj Ústavný súd SR, cit. *„Až ustálením, či je splnená podmienka zákonného „dôvodu“ trestného stíhania z hľadiska trestnosti činu ako inherentnej zložky stíhateľného skutku, môže ústavný súd rozhodnúť o rešpektovaní čl. 17 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky vyšetrovateľom (teraz policajt, pozn.) a prokurátorom.“*⁹ **Dôvodom trestného**

⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/1999 z 20. decembra 1999.

⁸ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 61/2001 z 11. júna 2001.

⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/1999 z 20. decembra 1999.

stíhania môže byť výlučne dôvodné podozrenie zo spáchania skutku (ne/konanie a jeho následok/dôsledok), ktorý je kvalifikovateľný ako trestný čin predpokladaný zákonodarcom v osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). **Spôsob, ktorým je regulovaný postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov**, je upravený v Trestnom poriadku. Ak by bol trestnoprocený predpis aplikovaný skôr, ako je splnená požiadavka zákonnosti „*dôvodu*“ stíhania, pôjde o zjavné zneužitie práva, ktoré nemôže požívať ochranu.

Bez dôvodu niet spôsobu. Z uvedeného vyplýva, že primárnym imperatívom je zákonný dôvod trestného stíhania, a až sekundárne môže dôjsť k uplatneniu zákonného spôsobu vedenia trestného stíhania orgánom činným v trestnom konaní, ktorý nevyhnutne sprevádza relevantné odôvodnenie zvoleného postupu. Splnenie oboch týchto podmienok – **zákonný dôvod stíhania a zákoný spôsob stíhania** – skúma **Ústavný súd SR autonómne**. Takýto prístup potvrdil Ústavný súd SR, cit. „*Splnenie oboch týchto podmienok patrí do preskúmavacej právomoci ústavného súdu, pretože každá samostatne ako zákonná podmienka ústavného základného práva predstavuje samostatný predmet ich posudzovania z hľadiska ich dodržania, či naopak nedodržania. Inak by nebolo možné dospieť k záveru o tom, či namietaným postupom došlo, alebo nedošlo k porušeniu článku 17 ods. 2 Ústavy SR.*“¹⁰

Trestné konanie (aj trestné stíhanie) je založené na zásadách právneho štátu. Slovenská republika okrem rešpektovania a uznania demokratických zásad trestného konania deklaruje, že je **materiálnym (nie formálnym) právnym štátom**. Ak má byť štát skutočne považovaný za demokratický materiálny právny štát, musí niesť objektívnu zodpovednosť za konanie, ktorým orgány verejnej moci priamo zasahujú do základných práv jednotlivca. Štát nemá v tomto smere slobodnú vôľu, ale je povinný striktné dodržiavať právo v jeho ideálnej (škodu nespôsobujúcej) interpretácii. Na jednej strane je povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní vyšetrovať a stíhať trestnú činnosť, na druhej strane sa štát nemôže zbaviť zodpovednosti za postup týchto orgánov, ak sa neskôr ukáže ako chybný a zasahujúci do základných práv jednotlivca. V takejto situácii nie je rozhodujúce, ako orgány činné v trestnom konaní vyhodnotili pôvodné podozrenie, ale to, či sa ich podozrenie v trestnom konaní potvrdilo.¹¹

1.1 Pojem „obvinený“ v základnej zásade trestného konania

Limity trestného konania a limity zásahov do základných práv a slobôd (ľudských práv a základných slobôd) v trestnom konaní sú kreované aj zásadami trestného konania¹². Cieľ trestného konania musí byť vykonávaný **v súlade so základnými zásadami trestného konania**¹³. Z uvedeného vyplýva nespochybniteľný postulát, ktorého zámerom je dosiahnuť súlad základných zásad trestného konania s Ústavou SR, úniovým právom, i medziná-

¹⁰ Tamže.

¹¹ Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. I. ÚS 1029/2021 z 13. januára 2022.

¹² ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. et al. *Trestný poriadok I. Komentár. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 4.

¹³ IVOR, J. et al. *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha : Leges, 2017, s. 57.

rodnými zmluvami. Zároveň sa tým zabezpečí naplnenie doktríny pozitívneho záväzku štátu. Význam základných zásad trestného konania je nespochybniteľný, keďže tieto predstavujú Trestným poriadkom priznané vedúce právne idey, na ktorých je vybudovaný celý trestný proces, rozdelenie funkcií v trestnom konaní, ako aj organizácia trestného konania. Základné zásady trestného konania odzrkadľujú stupeň demokratizmu, ktorý sa dosiahol v právnom štáte v trestnoprávnej oblasti¹⁴, medzi ktorými má najzásadnejší význam **zása-
da stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom**.

Dodržiavanie zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom by malo predstavovať záruku, že osoby nebudú bezdôvodne trestne stíhané, a zároveň, že do základných práv a slobôd osôb sa bude zasahovať iba v zákonom odôvodnených prípadoch, v nevyhnutnom rozsahu a výlučne spôsobom ustanoveným Trestným poriadkom¹⁵. Autori citovaného príspevku nekonštatujú, že záruka zásady spočívajúca v nemožnosti bezdôvodne trestne stíhať sa vzťahuje výlučne na obvinené osoby ako normuje *de lege lata* § 2 ods. 1 Trestný poriadok. **Základná zásada trestného konania má priznať záruku práva nebyť stíhaný každému bez existencie zákonného dôvodu.**

Zásada stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom je upravená v § 2 ods. 1 Trestného poriadku takto, cit.: „**Nikto nemôže byť stíhaný ako obvinený inak než zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje tento zákon.**“ (ďalej aj „zá sada“), ktorá je odvodená z ústavnej normy článku 17 ods. 2 prvej vety Ústavy SR, cit.: „**Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.**“ Predmetná ústavná norma je v identickom znení upravená aj v článku 8 ods. 2 prvej vete znení č. 2/1993 Sb. predsedníctva ČNR o vyhlásení Listiny základných práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky (ďalej aj „Listina základných práv ČR“). Zásada upravená v Trestnom poriadku predstavuje procesný doplnok k hmotnoprávnej zásade *nullum crimen sine lege* (rímskoprávna zásada „žiadny trestný čin bez zákona“¹⁶, pozn.). V Českej republike je predmetná zásada upravená *detto* v § 2 ods. 1 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů (ďalej aj „Trestný poriadok ČR“) takto, cit.: „**Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon.**“ *Ab initio* je nutné poukázat na skutočnosť, že znenie zásady v Trestnom poriadku obsahuje pojem „obvinený“, kým znenie zásady v Trestnom poriadku ČR tento pojem neobsahuje.

V súvislosti s pojmom „stíhanie“ v článku 17 ods. 2 Ústavy SR, je nutné poukázat na § 10 ods. 14 Trestného poriadku, ktoré vymedzuje legálnu definíciu pojmu „trestné stíhanie“ takto, cit.: „... úsek od začatia trestného stíhania až do právoplatnosti rozsudku, prípadne iného rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu vo veci samej“. Pojem „stíhať“ v ústavnej norme nie je možné stotožniť s legálnou definíciou „trestného stíhania“ v Trestnom poriadku ako úseku trestného konania, t. j. považovať

¹⁴ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. s. 53.

¹⁵ ČENTĚŠ, J., ŠANTA, J. K niektorým aplikačným poznatkom prokurátorov k zákonnosti vykonávania dôkazov. In *Zborník z medzinárodnej konferencie. Bratislavské právnické fórum 2019: Zákonosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, s. 31.

¹⁶ Podľa § 8 Trestného zákona: „Trestný čin je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.“

ich za ekvivalentné pojmy. Ich obsahový význam je odlišný dôvodiac konštantnou judikatúrou najvyššej súdnej autority. „*Ústavný súd SR by mohol konštatovať nedôvodnosť trestného stíhania v prípade, ak by došiel k záveru o celkom zjavnej neexistencii „dôvodného podozrenia zo spáchania trestného činu v konkrétnom prípade, a teda by bola spochybnená samotná dôvodnosť trestného stíhania.*“¹⁷

Aktuálne znenie trestnoprocесnej zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom obsahuje **prvý postulát definovaný v ústavnej norme – právo (každého) nebyť stíhaný bez zákonného dôvodu. Bez splnenia tejto podmienky nemôže dôjsť k začatiu zákonného ani ústavnoprávne akceptovateľného trestného stíhania (ani) podozrivého**, a teda k naplneniu požiadavky vyplývajúcej z ústavnej normy. Inými slovami, ak neexistuje dôvodné podozrenie o spáchaní trestného činu, teda „*dôvod stíhania*“ (spáchanie skutku, ktorým došlo k naplneniu znakov skutkovej podstaty trestného činu), bolo by bez akéhokoľvek významu venovať pozornosť zákonnému spôsobu vedenia trestného stíhania.

Existencia dôvodného (nie abstraktného) podozrenia o spáchaní trestného činu má predstavovať obligatórny predpoklad, na základe ktorého je možné začať trestné stíhanie. Nestačí v uznesení o začatí trestného stíhania uviesť iba konkrétny trestný čin (dôvod trestného stíhania), keďže by tým došlo k neopodstatnene formalistickému, úzkemu chápaniu dôvodu, na základe ktorého bolo trestné stíhanie začaté. Je nevyhnutné v uznesení o začatí trestného stíhania dôvodné podozrenie o spáchaní trestného činu primerane odôvodniť. Naplní sa tým ústavne konformný spôsob aplikácie procesnoprávneho predpisu. Príkladom neželaného postupu je neprípustná policajná provokácia realizovaná priamo pri skutku, ktorú Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) netoleruje, s odkazom na porušenie článku 6 ods. 1 Dohovoru¹⁸. ESLP definoval policajnú provokáciu ako situáciu, keď agent neobmedzí svoju činnosť výlučne na vyšetrovanie trestnej činnosti pasívnym spôsobom, ale s cieľom získať dôkazy a začať trestné stíhanie, vyvinie na určitý subjekt taký vplyv, že ho pohne k spáchaniu trestného činu, ku ktorého spáchaniu by inak nebolo došlo.¹⁹

Hoc sensu je potrebné doplniť, že trestné stíhanie je možné *de lege lata* z formálneho hľadiska začať **uznesením o začatí trestného stíhania, ktoré má deklaratórny (nikdy nie konštitutívny) charakter**. Podľa právneho názoru Čentéša et al. (2021) „*možno trestné stíhanie začať len pre skutok, ktorý vykazuje znaky trestného činu a ktorý sa už stal*“²⁰ čím dôjde k naplneniu materiálnej požiadavky na začatie (trestného) stíhania. Inými slovami, trestné stíhanie nie je možné začať preventívne. Vo vzťahu k základnej zásade trestného konania sa javí vhodným poukázať na § 199 ods. 5 Trestného poriadku, z ktorého vyplýva policajtovi oprávnenie vykonávať po začatí trestného stíhania všetky úkony podľa Trestného poriadku, a teda aj zasahovať do základných práv a slobôd, aj osoby podozrivej zo

¹⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 213/2021 zo 7. decembra 2021.

¹⁸ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, vo veci Teixeira de Castro proti Portugalsku, 9. jún 1998, č. 25829/94.

¹⁹ Rozsudok Veľkého senátu Európskeho súdu pre ľudské práva, vo veci Ramanauskas proti Litve, 5. február 2008, č. 74420/01.

²⁰ ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. et al. *Trestný poriadok II. § 196 – 569*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 38.

spáchania trestného činu. „Princíp humanity a zákonnosti neumožňuje žiadnemu orgánu verejnej moci zneužívať akýkoľvek ústavný ani trestnoprávny inštitút svojvoľne, či dokonca stranícky.“²¹ V praxi dochádza k začatiu trestných stíhaní pre vymyslené, prípadne nadkvalifikované skutky, ktoré už pred samotným začatím trestného stíhania nevykazujú znaky žiadneho trestného činu upraveného v osobitnej časti Trestného zákona. **Nielen zákonodarca, ale aj právna prax má prostriedky upravené v trestnom práve uplatňovať až vtedy, keď ostatné prostriedky nestačia.**²² Trestné právo, charakterizované ako prostriedok *ultima ratio*, by malo dôsledne dbať aj na minimalizovanie omylov v trestnom konaní. Tým by bolo možné predísť tomu, aby bola naplnená rímskoprávna zásada – *Errore veritas non amittitur* – **omylom sa na skutočnosti nič nezmení.**

Podľa právneho názoru emeritného trestného sudcu Mestského a Krajského súdu v Bratislave a vysokoškolského pedagóga JUDr. Petra Šamka st., cit.: „*Pokiaľ by policajt vedel, že nie sú splnené zákonné podmienky na vydanie uznesenia o začatí trestného stíhania vo veci, nakoľko skutok, ktorý má obsahovať takéto uznesenie by bol iba účelovo ním alebo iným policajtom vytvorený (vymyslený) a napriek tomu by takéto uznesenie o začatí trestného stíhania vo veci vydal, došlo by zjavne k vykonávaniu právomoci policajta ako verejného činiteľa, ktoré odporuje zákonu a to s cieľom zabezpečiť sebe alebo aj inej osobe neoprávnený prospech (nemateriálnu výhodu) spočívajúcu v tom, že si „otvorí“ dokazovanie v trestnom konaní voči konkrétnym osobám, ktoré sa mali vymyslenej trestnej činnosti dopustiť a z ktorých sa tak stali neoprávnené podozrivé osoby, pričom práve toto „otvorenie“ dokazovania mu zabezpečí, že bude môcť procesne vykonávať nielen dokumentovanie vymyslenej trestnej činnosti, ale prípadne bude môcť realizovať aj možné zásahy do súkromných práv tretích osôb. Netreba snád pripomínať, že pre zdanie vykonávania riadneho dokazovania údajnej trestnej činnosti je vždy vhodnejšie (a aj ľahšie obhájiť/né), ak sa už vedie trestné stíhanie vo veci, ako postupovať dlhodobo v režime pred začatím trestného stíhania, či realizovať zásahy do práv iných osôb dlhodobo pred začatím trestného stíhania.*“²³

V znení trestnoprocесnej zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom je *de lege lata* obsiahnutý **nadbytočný pojem „obvinený“** v komparácii so znením rovnakej zásady z hľadiska významu v Trestnom poriadku ČR. Pojem obvinený inkorporovaný v znení fundamentálnej zásady navodzuje zdanie, že na túto zásadu nadväzujúce normy Trestného poriadku nepriznávajú ochranu postulovanú ústavnou normou, z ktorej je odvodená. Napokon, pojem obvinený v trestnoprocесnej zásade pôsobí zavádzajúco, a to jednak pre osoby, proti ktorými sa vedie trestné stíhanie, ako aj pre orgány činné v trestnom konaní a súd. Tým, že základná zásada trestného konania nekorešponduje so znením ústavnej normy, indikuje porušenie doktríny pozitívneho záväzku štátu vyplývajúcej tak z Ústavy SR, ako aj z medzinárodnoprávných záväzkov Slovenskej

²¹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 30/1999 z 28. júna 1999.

²² IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť.* s. 30.

²³ ŠAMKO, P. Začatie trestného stíhania vo veci pre vymyslený skutok a trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa. *Právne listy.* 2021. [2022-08-22]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1013-zacatie-trestneho-stihania-vo-veci-pre-vymysleny-skutok-a-trestny-cin-zneuzivania-pravomoci-verejneho-ciniteľa>.

republiky. *Hoc sensu*, ústavodarca upravil právo nebyť stíhaný aj v článku 8 ods. 1 prvej vete Listiny základných práv a slobôd, a zároveň, v § 6 ods. 1 uložil povinnosť zákony a iné právne predpisy dať do súladu so znením ústavného zákona do 31. decembra 1991. Rovnakým dňom **stratili účinnosť tie ustanovenia, ktoré neboli v súlade s Listinou základných práv a slobôd**. Pri nevyhnutnej intervencii do osobnej slobody v trestnom konaní je nutné kategoricky rešpektovať ústavnoprávny postulát spojený so splnením podmienok takého zásahu v súlade so znením Trestného poriadku.

Nadbytočnosť pojmu „obvinený“ v zásade stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom je determinovaný aj významom základných zásad trestného konania. **Poznávací význam** zásady spočíva v tom, že bez pochopenia významu tejto zásady nie je možné porozumieť jednotlivým ustanoveniam Trestného poriadku a ani ich správne v praxi aplikovať. Z hľadiska poznávacieho významu navodzuje aktuálne znenie zásady *prima facie* zdanie, že trestné stíhanie je možné začať až obvinením konkrétnej osoby. **Interpretačný a aplikačný (*de lege lata*) význam** zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom má zabezpečiť základnú orientáciu pre výklad a aplikáciu zákonov orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi v konkrétnej trestnej veci. Aktuálne znenie trestnoprocesnej zásady predstavuje usmernenie postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov vo vzťahu k obvinenému. Zo základných zásad trestného konania nevyplýva, ako majú postupovať tieto mocenské orgány voči osobe v procesnom postavení podozrivého, keďže zákonom dovolený postup orgánov činných v trestnom konaní a súdu proti podozrivému je upravený až v jednotlivých ustanoveniach Trestného poriadku. Vypustením pojmu „obvinený“ by sa zásada stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom vzťahovala na každého, ako to predpokladá Ústava SR. Napokon, **normotvorný význam (*de lege ferenda*)** predmetnej zásady vytvára tenzie a postuláty na zmenu právnych predpisov v trestnoprávnej oblasti. V súčasnom znení základná zásada trestného konania nedbá na procesnoprávne postavenie podozrivého, keď zmenou znenia zásady – už spomínaným vypustením pojmu „obvinený“ – by táto skutočnosť mala predstavovať elementárne východisko pre zmenu vybraných ustanovení Trestného poriadku, keďže niektoré práva sú tohto času Trestným poriadkom priznané až od momentu vznesenia obvinenia konkrétnej osobe. Podstatnou črtou predmetných zásad je požiadavka, aby novelizácie trestnoprocesných zákonov, prípadne zavádzanie nových trestnoprocesných inštitútov, neboli v rozpore so základnými zásadami trestného²⁴.

Orgány činné v trestnom konaní by mali zásade stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom venovať náležitú pozornosť. *A posteriori* však v aplikačnej praxi (ani) na túto zásadu často nedbajú. V mnohých prípadoch bagatelizujú závažnosť zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom napriek dôsledkom, ktoré sú spojené s jej nesprávnou interpretáciou a následnou aplikáciou. Nie je možné odhliadnuť od skutočnosti, že každé začatie trestného stíhania negatívne ovplyvňuje osobný život stíhanej osoby, a to bez ohľadu na výsledok trestného stíhania²⁵. Už samotné trestné stíhanie

²⁴ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. s. 53.

²⁵ Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. III. ÚS 3376/2011 z 12. apríla 2012 (*mutatis mutandis* IV. ÚS 642/2005).

výrazne zasahuje do súkromného a osobného života jednotlivca, do jeho cti a dobrej povesti (aj v prípade, ak nie je stíhaný väzobne).²⁶

Trestnoprávni procesualisti navrhujú v rámci úvah *de lege ferenda* legislatívne vymedziť pojem „podozrivý“ v Trestnom poriadku. Naliehavosť definovania procesného postavenia osoby podozrivej zo spáchania trestného činu v znení Trestného poriadku je determinovaná aj tým, že Ústava SR tento pojem obsahuje v článku 17 ods. 3 Ústavy SR. Zároveň vo vzťahu k podozrivému procesualisti navrhujú, napríklad Ivor et al. (2017), cit.: „*Sme toho názoru, že by bolo vhodné, aby mal podozrivý všetky práva obvineného vrátane práva poznať, čo sa mu kladie za vinu (tzn. k čomu je vypočítavaný), práva nazrieť do spisu, ale i práva nevyповedať, uvádzať na svoju obranu všetky skutočnosti, ktoré uzná za vhodné, etc.*“²⁷ S názorom autorov sa stotožňujeme. Úvahu autorov je však možné doplniť *hoc sensu*, že nimi špecifikované práva sú priznané podozrivému medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky s poukazom (aj) na článok 154c Ústavy SR, keďže procesné záruky obsiahnuté napríklad v Dohovore zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd a tieto majú prednosť aj pred Trestným poriadkom. Z uvedeného rezultuje záver, že pokiaľ Trestný poriadok nepriznáva napríklad práva priznané Ústavou SR (aj) podozrivému, týchto práv sa môže domáhať na základe Ústavy SR, resp. na základe medzinárodných zmlúv, pokiaľ k jednotlivým ustanoveniam medzinárodných zmlúv neuplatnila Slovenská republika výhradu.

Absencia legálnej definície osoby podozrivej zo spáchania trestného činu v trestnoprosesnom predpise neumožňuje ignorovať ani ústavné právo tejto osoby nebyť stíhaný, ak neexistuje zákonný dôvod na trestné stíhanie. *Detto* neexistencia legálneho vymedzenia pojmu „podozrivý“ nepredstavuje limit pre uplatnenie základných práv a slobôd v trestnom konaní (aj) osobou podozrivou s poukazom na doktrínu pozitívneho záväzku štátu, pokiaľ Ústava SR nepriznala niektoré práva výlučne osobe v procesnom postavení obvineného. V rámci úvah *de lege ferenda* sa priznaním práv obvineného aj podozrivému docieľi zabezpečenie právnej istoty, ktorá predstavuje základný ústavný princíp. „*V právnom štáte, v ktorom sú ako neoddeliteľné súčasť okrem iných stelesnené také princípy ako sú právna istota a spravodlivosť (princíp materiálneho právneho štátu) ..., sa osobitný dôraz kladie na ochranu tých práv, ktoré sú predmetom jej úpravy. Povinnosťou všetkých štátnych orgánov je zabezpečiť reálnu možnosť ich uplatnenia tými subjektami, ktorým boli priznané.*“²⁸

Ústavný súd SR implicitne deklaroval existenciu doktríny pozitívneho záväzku štátu v texte Ústavy SR, cit.: „*Neexistencia zákona, prípadne existencia zákona, ktorý však neumožňuje (negarantuje) reálne využívanie Ústavou SR zaručeného základného práva alebo slobody, znamená stav, ktorý nie je v súlade s Ústavou SR.*“²⁹ Uvedenú skutočnosť je možné doplniť právnym názorom doc. JUDr. Jána Drgonca, DrSc. (2019), cit.: „*Koncepcia pozitívneho záväzku predstavuje zvrät v tradičnom právnom myslení. Pred*

²⁶ Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. IV. ÚS 428/2005 z 11. októbra 2006.

²⁷ IVOR, J. et al. Optimalizácia prípravného konania trestného, s. 300.

²⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 17/1999 z 22. septembra 1999.

²⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 19/1996 z 1. apríla 1996.

štvrtstoročím bola existencia pozitívneho záväzku slovenskej právnej vede neznáma a na rovinu povedaná aj celkom neprijateľná, a preto odmietaná možnosť uplatňovania práva. V súčasnosti ju možno zaradiť k všeobecne známym poznatkom o medzinárodnom práve, o práve Rady Európy aj o komunitárnom a úniovom práve.³⁰ avšak napokon dopĺňa, cit.: „Ústavný pozitívny záväzok v slovenskom ústavnom poriadku existuje, ale uplatňuje sa dosť vľahne. Dokonca obvykle sa ani nespomína jeho existencia.“³¹

Zákonodarca (a zároveň ústavodarca) upravil zásadu stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom pred viac ako 60 rokmi, no ani po prijatí Listiny základných práv a slobôd, následne Ústavy SR nevyvinul iniciatívu smerujúcu k úprave znenia ústrednej zásady trestného konania. Jej cieľom by malo byť zosúladienie zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom so znením ústavnej normy, ktorá sa môže vzťahovať na každého, teda aj osobu podozrivú zo spáchania trestného činu. Mám za to, že právny názor obsiahnutý vyššie podporuje svojou judikatúrou aj Ústavný súd SR, cit. „**Ochranu je Ústavný súd SR povinný poskytnúť už od okamihu zistenia, že je dôvod stíhania nezákonný a tento stav nielenže trvá, ale nemalo k nemu vôbec dôjsť.**“³² Hodnotenie ústavne prípustného zásahu orgánu verejnej moci do základných práv a slobôd sa skladá z niekoľkých komponentov. Prvým je posúdenie ústavnosti aplikovaného ustanovenia právneho predpisu. Ďalšími komponentmi sú hodnotenie dodržania ústavných procesných práv, a napokon, posúdenie ústavne konformnej interpretácie a aplikácie hmotného práva.³³

V rámci úvahy *de lege ferenda* by bolo žiaduce § 2 ods. 1 Trestného poriadku upraviť v identickom znení ako normuje článok 17 ods. 2 prvá veta Ústavy SR v spojení s článkom 2 ods. 2 Ústavy SR: „**Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.**“, hoc est došlo by k vypusteniu slov „ako obvinený“ a doplneniu práva „nebyť pozbavený slobody“, a tým recipovaniu aj tohto ústavného práva. Úvaha spojená so zmenou znenia dikcie ustanovenia Trestného poriadku spočíva jednak v skutočnosti, že trestné právo je prostriedkom *ultima ratio*, a zároveň je determinovaná tým, že v praxi dochádza k začatiu trestných stíhaní pre vymyslené, prípadne nadkvalifikované skutky, ktoré už pred samotným začatím trestného stíhania nevykazujú znaky žiadneho trestného činu upraveného v osobitnej časti Trestného zákona.

In fine z uvedeného vyplýva poznanie, že znenie zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom v Trestnom poriadku ČR je v súlade s ústavnou normou obsiahnutou v Listine základných práv ČR, *a contrario*, zásada upravená v § 2 ods. 1 Trestného poriadku *de lege lata* nekorešponduje s ústavnou normou článku 17 ods. 2 prvej vety Ústavy SR, z ktorej je odvodená. *Hoc sensu* je potrebné doplniť, že právne predpisy a v nich obsiahnuté právne normy prijímané zákonodarným orgánom nemôžu odporovať Ústave SR.

³⁰ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Veľké komentáre. Teória a prax.* s. 219.

³¹ Tamže, s. 230.

³² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/1999 z 20. decembra 1999.

³³ Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. III. ÚS 150/1999 z 20. januára 2000.

1.2 „Trestné obvinenie“ cez prizmu rozhodovacej činnosti ESLP

Dohovor upravuje pojem „obvinený“ v článku 5 a článku 6. Pri výklade spojenia slov „trestné obvinenie“ v článku 6 ods. 1 Dohovoru je potrebné venovať pozornosť významu oboch pojmov individuálne, keďže ide o dva autonómne pojmy. Primárny význam má výklad pojmu „trestné“, keďže na základe toho zistíme, či je článok 6 Dohovoru na daný prípad z vecného hľadiska aplikovateľný. V prípade pojmu „obvinenie“ je nutné zistiť, od ktorého (do ktorého) okamihu je článok 6 aplikovateľný. Z uvedeného je zrejmé, že zaoberať sa výkladom pojmu „obvinený“ má zmysel výlučne v prípade, ak máme pozitívnu odpoveď na otázku, či je v danom prípade obvinenie „trestné“.³⁴ Povedané inými slovami, nemá význam zaoberať sa pojmom „obvinený“, ak skutok nie je „trestný“.

Z hľadiska medzinárodnoprávnej úpravy je možné poukázať na to, že aplikovanie pojmu „trestné obvinenie“ v článku 5 a článku 6 Dohovoru **sa nespája s momentom, keď bolo proti konkrétnej osobe vznesené obvinenie** predpokladané vnútroštátnym právnym poriadkom. „Trestné obvinenie“ môže byť na účely článku 6 ods. 1 Dohovoru definované ako „oficiálne oznámenie zo strany príslušného štátneho orgánu dotknutej osobe, že sa jej vytýka, že je podozrivá zo spáchania trestného činu“, kedy je nutné akcentovať pojem „podozrivý“ v predmetnom rozsudku ESLP. V niektorých prípadoch môže mať formu iných opatrení, ktoré obsahujú takú „výčitku“, ktorá rovnako podstatným spôsobom ovplyvňuje postavenie podozrivého³⁵. Zároveň ESLP v tejto súvislosti uviedol, cit. „Rozhodujúce miesto, ktoré má v demokratickej spoločnosti právo na spravodlivé súdne konanie, vedie ESLP k tomu, aby zvolil „materiálnu“, teda nie „formálnu“ koncepciu pojmu „obvinenie“, na ktorý poukazuje článok 6 ods. 1, a nariaďuje mu hľadiť ďalej, ako sa veci javia, a analyzovať reálne okolnosti daného prípadu.“³⁶ Pojem „obvinený“ v Dohovore teda v reáliách Slovenskej republiky korešponduje aj s pojmom „podozrivý“.

Popritom je možné určiť **začiatok pôsobnosti článku 6 Dohovoru v prípade trestných vecí**, keď ESLP rozlišuje dve rôzne situácie. **Ad 1) pôsobnosť článku 6 Dohovoru pred formálnym začatím (trestného) stíhania** – v niektorých prípadoch začiatok aplikovateľnosti článku 6 Dohovoru môže predchádzať okamihu formálneho oznámenia o obvinení. ESLP tak považoval za začiatok stíhania deň, keď bola konkrétna osoba (sťažovateľ v konaní o individuálnej sťažnosti pred ESLP) prvýkrát vypočúvaná políciou následkom podozrenia, že spáchala trestný čin, a to napriek tomu, že trestné stíhanie bolo formálne začaté neskôr. **Ad 2) pôsobnosť článku 6 Dohovoru po formálnom zahájení (trestného) stíhania** – v niektorých prípadoch začiatok aplikovateľnosti článku 6 Dohovoru prichádza do úvahy až v čase, keď už bolo trestné stíhanie konkrétnej osoby začaté, a to v prípade, ak okamih formálneho aktu informovania podozrivej osoby, prípadne z hľadiska judikatúry ESLP inak definovanej osoby, či iného úkonu, predchádza

³⁴ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 575.

³⁵ Tamže, s. 598 – 599.

³⁶ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Deweer proti Belgicku, 27. februára 1980, č. 6903/75, § 44 a § 46.

okamihu, keď sa o tejto skutočnosti takáto osoba skutočne dozvie. ESLP aj z tohto hľadiska uprednostňuje hľadisko materiálne pred prísne formálnym.³⁷

Doktrína pozitívneho záväzku štátu nevyplýva iba z Ústavy SR, ale *detto* aj z medzinárodných zmlúv, a tiež z rozhodovacej činnosti ESLP. Článok 1 Dohovoru interpretuje ESLP tak, že štátom - vysokým zmluvným stranám - ukladá negatívny aj pozitívny záväzok. V kontexte predkladaného príspevku ide o pozitívny záväzok Slovenskej republiky spočívajúci v tom, že štát musí konať tak, aby zabezpečil ľudské práva – základné právo nebyť stíhaný bez existencie zákonného dôvodu. V danom prípade nejde výlučne o explicitne indikované pozitívne záväzky obsiahnuté v texte Dohovoru, ale aj o **implikované záväzky vyplývajúce z výkladu znenia Dohovoru, hoc est z rozhodovacej činnosti ESLP**³⁸. Orgány Rady Európy uplatňujú Dohovor podľa interpretácie, že aj nečinnosť štátu možno považovať za formu porušenia Dohovoru, pokiaľ má za následok ignorovanie priznaných práv.³⁹

2. (Ne)existencia opravného prostriedku proti začatiu trestného stíhania

Začatie trestného stíhania je zásahom do Ústavou SR garantovaného práva „*nebyť stíhaný*...“ Ako už bolo uvedené, ústavnou normou článku 17 ods. 2 Ústavy SR poskytuje ústavodarca ochranu každému pred začatím trestného stíhania pri absencii zákonného dôvodu.

V uvedenom význame je možné poukázať na právny názor Ústavného súdu SR, cit.: „*Článok 17 ods. 2 Ústavy hovorí o „stíhaní“.* Ak by ústavodarca chápal funkčne hľadisko tohto článku redukovane iba v súvislosti so súdne skončenými vecami, formuloval by jeho text inak. Uviedol by, že nikoho nemožno „odsúdiť“ inak, ako z dôvodov a spôsobom ako ustanovuje zákon. Trestné stíhanie je proces, ktorý sa začína vznesením obvinenia a končí právoplatným rozhodnutím, a ústavný súd má právo aj povinnosť preskúmať ústavnosť už prvého úkonu, ku ktorému došlo v rámci tohto procesu.“⁴⁰ Na účel prispôsobenia právneho názoru Ústavného súdu SR súčasnej právnej úprave je nevyhnutné uviesť, že trestné stíhanie sa v súčasnosti začína uznesením o začatí trestného stíhania a končí právoplatnosťou rozsudku, prípadne iným rozhodnutím orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu vo veci samej. Použitie spojenia slov sa „*začína vznesením obvinenia*“ v tu citovanom náleze má z hľadiska historickej právnej úpravy význam v tom, že v čase prijatia podnetu navrhovateľa (teraz sťažnosť, pozn.) Ústavným súdom SR na začatie konania vo veci porušenia článku 17 ods. 2 Ústavy SR zo dňa 16. marca 1999 bol platný zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok) (ďalej len „Trestný poriadok z roku 1961“) v znení novely vykonanej zákonom č. 256/1998 Zb. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov, t. j. novelizovaný tzv. utajeným zákonom⁴¹.

³⁷ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář.* s. 599.

³⁸ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Velké komentáře. Teória a prax.* s. 215.

³⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL, ÚS 8/1996 zo 4. septembra 1996.

⁴⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I, ÚS 48/1999 z 20. decembra 1999.

⁴¹ SVÁK, J., KUKLIŠ, P., BALOG, B., SURMAJOVÁ, Ž. *Teória a prax legislatívy.* 3. rozš. vyd. Bratislava : Eurokódex, 2012, s. 281.

V danom čase sa **trestné stíhanie začínalo proti konkrétnej osobe**. Trestné stíhanie sa nezačínalo vo veci, cit.: „... je dostatočne odôvodnený záver, že ho spáchala určitá osoba, začne vyšetrovať bez meškania trestného stíhanie, ...“, ako aj, cit.: „Trestné stíhanie sa začína vydaním uznesenia o vznesení obvinenia,...“ (§ 160 ods. 1 Trestného poriadku z roku 1961). *A fortiori*, proti obvinenému bolo možné použiť prostriedky predpokladané zákonom až po vznesení obvinenia (§ 32 Trestného poriadku z roku 1961).

Trestný poriadok z roku 1961 **poskytoval zákonnú možnosť napadnúť opravným prostriedkom (sťažnosťou) každé uznesenie o začatí trestného stíhania**. V období, keď Ústava SR a iné právne záväzné zmluvy na území našej republiky garantovali ľudskoprávne štandardy, zákonodarca zvolil protichodný prístup. Ustanovením § 141 ods. 2 prvou vetou zákona č. 272/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok z roku 1961 s účinnosťou **od 1. novembra 1999 zrušil zákonodarca právo podať sťažnosť proti uzneseniu o začatí trestného stíhania**. Tak je to dodnes, aj po 23 rokoch. Opačný, ústavne konformný prístup zvolil zákonodarca v Českej republike, ktorý sťažnosť proti rozhodnutiu orgánu činného v trestnom konaní – uzneseniu o začatí trestného stíhania – (aj) *de lege lata* pripúšťa.

Predmetný nález Ústavného súdu SR (I. ÚS 48/99⁴²) bol vydaný necelé dva kalendárne mesiace po tom, ako **zákonodarca vylúčil možnosť podať sťažnosť proti začatiu trestného stíhania**. Podľa právneho názoru Ústavného súdu SR, cit.: „Materiálny právny štát sa nezakladá na zdanlivom dodržiavaní práva či na formálnom rešpektovaní jeho obsahu spôsobom, ktorý predstiera súlad právne významných skutočností s právnym poriadkom.“⁴³ Vo vzťahu k citovanému právnenému názoru Ústavného súdu SR v spojitosti s pojmom „stíhať“ je možné konštatovať, že v ústavnej norme článku 17 ods. 2 prvej vete Ústavy SR *de constitutione lata* ústavodarca nezamýšľal pojmom „stíhať“ trestné stíhanie od momentu vydania uznesenia o vznesení obvinenia. Pokiaľ by ústavodarca zamýšľal poskytnúť ochranu až od momentu vznesenia obvinenia – ako je vyjadrená *de lege lata* v trestnoprocесnej zásade stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom (s poukazom na nadbytočný pojem „obvinený“ v § 2 ods. 1 Trestného poriadku) – formuloval by ústavnú normu inak. Aj ESLP vo výsledkoch svojej rozhodovacej činnosti uviedol, že **pojem „obvinenie“ môže byť pre účely článku 6 ods. 1 Dohovoru všeobecne definované ako oficiálne oznámenie konkrétnej osobe, že je podozrivá zo spáchania trestného činu**.⁴⁴

Priestor na omyly orgánov činných v trestnom konaní bez možnosti využiť opravný prostriedok proti rozhodnutiu mocenského orgánu štátu vytvoril zákonodarca § 185 ods. 2 prvou vetou Trestného poriadku, cit.: „Sťažnosťou možno napadnúť každé uznesenie policajta **okrem uznesenia o začatí trestného stíhania**.“ Citovaná právna norma prispieva k bagatelizovaniu tohto závažného rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní. Na jednej strane pripúšťa, aby bolo (aj) proti konkrétnej osobe začaté trestné stíhanie. Na strane druhej, ak má takto dotknutá osoba za to, že absentuje relevantný (zákonný) dôvod

⁴² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/1999 z 20. decembra 1999.

⁴³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 17/2008 z 20. mája 2009.

⁴⁴ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Eckle proti Nemecku, 15. júla 1982, č. 8130/78, § 73.

na začatie trestného stíhania, zákonodarca nepripúšťa možnosť využiť opravný prostriedok proti takému rozhodnutiu.

Nemožnosť využiť opravný prostriedok – sťažnosť proti uzneseniu o začatí trestného stíhania – sa však netýka všetkých. Z množiny osôb ústavodarca (a zároveň zákonodarca) vyníma sudcov, a to priamo ústavnou normou článku 148 ods. 5 Ústavy SR, cit.: *„Proti rozhodnutiu o začatí trestného stíhania sudcu môže dotknutý sudca podať sťažnosť, o ktorej rozhoduje generálny prokurátor.“* Predmetné právo sudcu bolo do Ústavy SR prvýkrát zavedené s účinnosťou od 1. septembra 2014, keď sa zároveň do Ústavy SR prvýkrát zaviedlo spojenie slov *„začatie trestného stíhania“*. Právo priznané citovanou ústavnou normou sudcom nie je možné spochybniť, avšak **spochybniť je nevyhnutné nepriznanie tohto práva aj ďalším subjektom, proti ktorým bolo začaté trestné stíhanie.** V tomto význame je možné poukázať na ďalšiu zo základných zásad trestného konania, ktorá je upravená v § 2 ods. 3 Trestného poriadku, cit. *„... v právnom konaní o zásahoch do základných práv a slobôd podľa tohto zákona rozhoduje sudca pre prípravné konanie; ...“*, ak Trestný poriadok neustanovuje inak. Domnievam sa, že ústavná norma článku 148 ods. 5 Ústavy SR má navyše diskriminačný charakter, cit. *„Zákaz diskriminácie ustanovený v čl. 12 ods. 2 ústavy je ústavnou zásadou, ktorá vzhľadom na svoju podstatu a účel presahuje medze základných práv a slobôd a má relevanciu dokonca aj pre výklad a uplatnenie tých noriem ústavy, ktoré sa nevzťahujú na základné práva a slobody. V materiálnom právnom štáte zákaz diskriminácie predstavuje príkaz, ktorý ústavodarca adresoval štátu ako jeho pozitívny záväzok.“*⁴⁵

Zavedenie ústavnej normy umožňujúcej sudcovi využiť opravný prostriedok proti začatiu trestného stíhania nasledovalo až po prijatí zákonnej normy, ktorá túto možnosť ostatným subjektom odňala. I keď ústavná norma článku 148 ods. 5 Ústavy SR nie je zaradená medzi základné práva a slobody upravené v Ústave SR, nič to nemení na skutočnosti, že **právo využitia opravného prostriedku proti uzneseniu o začatí trestného stíhania je priznané (aj) ostatným subjektom priamo v ústavnej norme upravenej v článku 46 ods. 2 Ústavy SR**, cit.: *„Kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takého rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd.“* Právo nebyť stíhaný je základným právom každého. Keďže zákonodarca limitoval možnosť využiť opravný prostriedok proti uzneseniu o začatí trestného stíhania, porušil v rámci zákonodarnej činnosti druhú vetu článku 46 ods. 2 Ústavy SR, ktorá garantuje možnosť iniciovať preskúmanie rozhodnutia týkajúceho sa základného práva nebyť stíhaný. *„V právnom štáte má Ústava SR povahu základného prameňa práva, ktorý je nadradený všetkým ostatným prameňom práva. Tento znak implikuje aj požiadavku, aby všetky právne predpisy a v nich obsiahnuté alebo z nich odvodené právne normy, verejnoprávne aj súkromnoprávne, boli v súlade s ustanoveniami ústavy.“*⁴⁶

⁴⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 11/2013 z 22. októbra 2014.

⁴⁶ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 15/1998 z 11. marca 1999.

Významom ústavnej normy článku 17 ods. 2 prvej vety Ústavy SR je poskytnúť ochranu (aj) subjektu, ktorý sa domnieva, že trestné stíhanie bolo začaté bez zákonného dôvodu, t. j. aby **súd rozhodol o dôvodnosti začatia trestného stíhania**, nielen o dôvodnosti pozbavenia slobody. Za účelom zabezpečenia ochrany práva nebyť stíhaný **musí mať každý, t. j. aj osoba podozrivá možnosť obrátiť sa na súd, aby preskúmala uznesenie o začatí trestného stíhania**, cit.: „*Pozitívny záväzok štátu urobiť opatrenia na zabezpečenie ochrany ľudských práv a základných slobôd priznaných Ústavou Slovenskej republiky a medzinárodnými zmluvami nemožno interpretovať ako povinnosť orgánu štátu urobiť opatrenia na ochranu týchto práv a slobôd aj v prípade, ak sa o ich ochranu poškodená osoba neuchádza. Osoba, ktorej právo sa fakticky alebo domnelo porušuje, má možnosť úvahy, či o ochranu svojho práva požiadá. Ale ak už bola ochrana požadovaná a príslušný orgán štátu je nečinný, štát sa nemôže zbaviť zodpovednosti odvolávajúc sa na čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.*“⁴⁷ Na prvý pohľad sa môže javiť, že osoba, proti ktorej bolo začaté trestné stíhanie orgánom činným v trestnom konaní, sa nemá možnosť proti tak závažnému rozhodnutiu brániť. Napriek tomu, že „*Právomoc ústavného súdu vyplývajúca z čl. 127 ods. 1 ústavy je limitovaná princípom subsidiarity a nastupuje až vtedy, ak nie je daná právomoc všeobecných súdov (ako primárnych ochrancov ústavnosti) poskytnúť právnu ochranu základným práva a slobodám fyzickej osoby alebo právnickej osoby.*“⁴⁸ V tomto prípade sa môže ochrany základného práva dotknutá osoba domáhať.

Uznesenie o začatí trestného stíhania je *de lege lata* právoplatným rozhodnutím orgánu činného v trestnom konaní. Právoplatným rozhodnutím orgánu verejnej moci je akt aplikácie práva označený ako rozhodnutie (uznesenie, rozsudok) vydaný vo formalizovanom konaní napríklad orgánmi polície v rámci ich kompetencií, ak sa ním rozhoduje o subjektívnych právach fyzickej alebo právnickej osoby a pokiaľ sa toto rozhodnutie dotýka, resp. zasahuje do právnej sféry sťažovateľa. Predmetom ústavnoprávneho prieskumu môže byť právoplatné rozhodnutie po vyčerpaní všetkých dostupných prostriedkov nápravy, ktoré zákon pripúšťa.⁴⁹ Podľa právneho názoru Macejkovej et al. (2020), ústavná sťažnosť podľa článku 127 ods. 1 Ústavy SR je prípustná proti právoplatným rozhodnutiam, opatreniam, prípadne iným zásahom orgánov verejnej moci⁵⁰. Uznesenie podľa § 184 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku je právoplatné a vykonateľné, **ak proti nemu zákon nepripúšťa sťažnosť** ako opravný prostriedok, kedy proti uzneseniu o začatí trestného stíhania *de lege lata* Trestný poriadok sťažnosť ako opravný prostriedok nepripúšťa.

Ani tzv. utajeným zákonom č. 150/2022 Z. z. o zmene a doplnení niektorých zákonov v súvislosti s novými sídlami a obvody súdov, ktorého prostredníctvom zákonodarca novelizuje (aj) znenie Trestného poriadku s účinnosťou od 1. januára 2023, nedošlo k odstráneniu týchto, z nášho pohľadu, závažných nedostatkov. Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca ani naďalej nemá v úmysle napraviť ústavne nekonformú procesnoprávnu

⁴⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 8/1996 zo 4. septembra 1996.

⁴⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 48/2008 zo 7. februára 2008.

⁴⁹ MACEJKOVÁ, I., BARÁNY, E., BARICOVÁ, J., FIAČAN, I., HOLLÄNDER, P., SVÁK, J. et al. *Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky. Komentár.* s. 897 – 898.

⁵⁰ Tamže, s. 893.

zásadu upravenú v § 2 ods. 1 Trestného poriadku, ako ani napraviť ústavne nekonformný § 185 ods. 2 prvú vetu Trestného poriadku, ktorou zákonodarca ochranu základnému ľudskému právu nebyť stíhaný z dôvodov a spôsobom ustanoveným zákonom odopiera.

Odopretie súdnej ochrany podľa aktuálneho znenia § 185 ods. 2 prvej vety Trestného poriadku vo veci nemožnosti preskúmania rozhodnutia, ktorým bolo zasiahnuté do základného práva nebyť stíhaný inak ako z dôvodu ustanoveného Trestným zákonom, je v rozpore s článkom 46 ods. 2 Ústavy SR, t. j. *contra de constitutione lata*. V uvedenom kontexte poukazujeme na právny názor emeritného ústavného sudcu, doc. JUDr. Jána Drgonca, DrSc. (2019), cit.: „*Ak Národná rada SR prijme zákon, ktorý nie je v súlade s medzinárodným dohovorom o ľudských právach a základných slobodách, ktorý Slovenská republika ratifikovala a vyhlásila spôsobom ustanoveným zákonom, Národná rada SR nekoná ako zákonodarný orgán právneho štátu.*“⁵¹ Z dikcie § 2 ods. 1 Trestného poriadku, ako aj z § 185 ods. 2 prvej vety Trestného poriadku, je zrejmé, že zákonodarca bagatelizuje začatie trestného stíhania so zreteľom na zásadu subsidiarity využitia trestného práva ako *ultima ratio*.

Záver

Nesúlاد ústrednej zásady trestného konania odvodenej z článku 17 ods. 2 prvou vetou Ústavy SR – zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom, ktorá je upravená v § 2 ods. 1 Trestného poriadku, vyvoláva pochybnosti o jej význame z hľadiska poznávacieho, interpretačného, ale predovšetkým aplikačného a normotvorného. Popiera obsahový význam ústavného práva nebyť „stíhaný“, keď sa *prima facie* javí, že toto právo Trestný poriadok priznáva osobe v procesnom postavení obvineného. Ústavná norma však predmetné základné ľudské právo priznáva každému, *hoc est* bez ohľadu na trestnoprocesné postavenie. Nesporným nedostatkom platnej zákonnej úpravy je aj neexistencia opravného prostriedku v Trestnom poriadku proti nezákonne začatému trestnému stíhaniu. Dotknutý subjekt sa môže, podľa nášho názoru, obrátiť priamo na Ústavný súd SR so sťažnosťou a namietať porušenie svojho základného ľudského práva nebyť stíhaný podľa článku 17 ods. 2 prvej vety Ústavy SR. Alternatívne (nie však kumulatívne) sa môže takto dotknutá osoba obrátiť priamo na ESLP s individuálnou sťažnosťou a namietať porušenie článku 6 ods. 1 v spojení s článkom 13 Dohovoru z dôvodu absencie práva na účinný prostriedok nápravy, ak j presvedčená, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, nie je trestným činom. „*Vigilantibus iura scripta sunt*“ – práva patria bdelym.

Literatúra

- ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVIČEK, I., BURDA, E. et al. *Trestný poriadok I. Komentár. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021. s. 1232. ISBN 978-80-89603-88-6
- ČENTĚŠ, J., ŠANTA, J. K niektorým aplikačným poznatkom prokurátorov k zákonnosti vykonávania dôkazov. In *Zborník z medzinárodnej konferencie. Bratislavské právnické fórum 2019: Zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, s. 31

⁵¹ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Velké komentáře. Teória a prax*. s. 247.

- ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. et al. *Trestný poriadok II. § 196 – 569*. Bratislava : C. H. Beck, 2021. s. 1336. ISBN 978-80-89603-88-6
- DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Veľké komentáre. Teória a prax*. 2. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : C. H. Beck, 2019. s. 1792. ISBN 978-80-89603-74-9
- IVOR, J. et al. *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha : Leges, 2017. s. 608. ISBN 978-80-7502-216
- IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina : Eurokódex, 2013. s. 888. ISBN 978-80-8155-017-1
- IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. s. 555. ISBN 978-80-8168-509-5.
- IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. 2. vyd. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2021. s. 595. ISBN 978-80-571-0332-5
- KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 1687. ISBN 978-80-7400-365-3
- MACEJKOVÁ, I., BARÁNY, E., BARICOVÁ, J., FIAČAN, I., HOLLÄNDER, P., SVÁK, J. et al. *Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky. Komentár*. s. 1640. ISBN 978-80-89603-90-9
- SVÁK, J., KUKLIŠ, P., BALOG, B., SURMAJOVÁ, Ž. *Teória a prax legislatívy*. 3. rozš. vyd. Bratislava : Eurokódex, 2012. s. 440. ISBN 978-80-89447-65-7
- ŠAMKO, P. *Začatie trestného stíhania vo veci pre vymyslený skutok a trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa*. [online]. *Právne listy*. 2021. [2022-08-22]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1013-zacatie-trestneho-stihania-vo-veci-pre-vymysleny-skutok-a-trestny-cin-zneuzivania-pravomoci-verejneho-ciniteľa>

Judikatúra

- Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. III. ÚS 150/1999 z 20. januára 2000
- Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. IV. ÚS 428/2005 z 11. októbra 2006
- Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. III. ÚS 3376/2011 z 12. apríla 2012 (mutatis mutandis IV. ÚS 642/2005)
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 19/1996 z 1. apríla 1996
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 8/1996 zo 4. septembra 1996
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 8/1996 zo 4. septembra 1996
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 15/1998 z 11. marca 1999
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 17/1999 z 22. septembra 1999
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/1999 z 20. decembra 1999
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 48/2008 zo 7. februára 2008
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 17/2008 z 20. mája 2009
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 11/2013 z 22. októbra 2014
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 213/2021 zo 7. decembra 2021
- Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. I. ÚS 1029/2021 z 13. januára 2022
- Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, vo veci Deweer proti Belgicku, 27. februára 1980, č. 6903/75, § 44 a § 46
- Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, vo veci Eckle proti Nemecku, 15. júla 1982, č. 8130/78, § 73
- Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, vo veci Teixeira de Castro proti Portugalsku, 9. júna 1998, č. 25829/94
- Rozsudok Veľkého senátu Európskeho súdu pre ľudské práva, vo veci Ramanauskas proti Litve, 5. februára 2008, č. 74420/01
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 30/1999 z 28. júna 1999
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 61/2001 z 11. júna 2001